

i övrigt är en jämförelse mellan runstensparet vid Måsta och det vid Läbyvad i hög grad befogad. Utrymmet mellan korsarmarna är fyllt av figurer. Åsmund Kåreson visar här liksom annorstädes en benägenhet för figurframställning, som är påfallande. Man frågar sig, vad avsikten har varit med dessa bilder, om de endast varit en fri lek eller om de ha haft någon symbolisk innebörd, och vidare vad förebilderna kunna ha varit. På U 859 finnes endast en dekorativ ormflätning. På den andra Måsta-stenen (U 860) finnas fyra djurfigurer, av vilka åtminstone de båda nedre och största tillhöra fantasiens värld. Om någon avsikt att återge en verklighet kan här icke vara tal. På Läbyvad-stenen U 904 finnas nedtill ormflätningar, som likna U 859, och upptill mellan korsarmarna två klumpiga djur med bågböjda ryggar och otydliga huvuden. De likna det lilla djuret upptill på vänstra sidan på Måsta-stenen U 860. Man har, icke utan skäl, liknat dem vid björnar. De märkligaste figurerna finnas på Håmö-stenen, U 901. Nedtill på v. sidan har av allt att döma funnits en ormflätning, liknande den på U 904 och på U 859. Till denna hör väl det ormhuvud, som stiger rakt upp mot runslingan. Mellan korsarmarna på v. sidan står ett djur, som otvivelaktigt mest liknar en häst. Mitt emot på högra sidan finnes en egenomlig figurframställning, bestående av tre män, som synas vara i strid med varandra. De skola givetvis tänkas stå i samma plan, ehuru ristaren av utrymmets knapphet tvingats att ordna dem vertikalt. Den mellersta av dem har ett stadigt grepp om huvudet på den nedre mannen — huruvida det är ett vänskapligt eller fientligt grepp, en omfamning eller en strypning, är ej lätt att avgöra — under det att han själv får ett hugg i ryggen med ett vapen, som närmast liknar en hammare men kanske skall föreställa en yxa. Man får onekligen här intrycket av ett försök till realistisk framställning. Kan det vara en verklig händelse som återges? Och har den något samband med stenens uppgift som minnessten? I så fall måste man väl tänka sig, att den Jovur, över vilken stenen är rest, har dött en våldsam död. Att en sådan tolkning osökt måste tränga sig på åskådarna, talar väl för att den också är avsedd och riktig. Sannolikt är det då också Jovurs häst, som vi se till vänster. Det enda, som direkt talar emot denna tolkning av Håmö-stenens bilder, är att figurerna på systerstenen U 904 icke naturligt låta infoga sig i densamma. Skulle det kunna vara Jovurs hundar?

Människofigurerna synas vara helt oklädda. Det enda som karakteriserar dem är att de synas ha spetsigt hakskägg och ett tydligt utmärkt öga. De båda övre figurerna äro sedda i profil, den nedersta en face.

Det finnas i varje fall i figurerna på de båda runstenarna vid Läby vad ingenting som tyder på att de skulle ha haft en symbolisk innebörd. Detta är anmärkningsvärt, då det gäller en ristare av Åsmunds läggning, hos vilken, såsom väl känt är, det religiösa intresset är särdeles starkt framträdande.

Peringskiölds tolkning av figurerna på Håmö-stenen är förut omtalad. Dybecks tankar ha gått i en annan riktning. Han har, ehuru knappast med framgång, tänkt sig en framställning ur Sigurdssagan: »Bilderne å Håmöstenen förtjena uppmärksamhet... Man skådar tre män i handling, i strid med hvarandre, en häst som kunde göras till *Grane*, ett med honom samband egande slingdjur med klöf, samt sist ett utanför runslingan stående djur (? björn), som tyckes betrakta bardaleken.»

902. Kvarnbo, Läby sn.

Pl. 168, 169.

Litteratur: R. Dybeck, Reseberättelse 1863 (ATA), Runa (fol.) 2 (1876), s. 35; UFT h. 6 (1877), s. 10; O. v. Friesen, i UFT h. 24 (1908), s. 148, Anteckningar (UUB); G. Ekholm, Uppländska fornvägar (i: Upsala Nya Tidnings julnummer 1936), Ett uppländskt gravfält från La Tène-tiden (i: Fornvännen 1938, s. 69 f.); Fornminnesinventering i Läby sn 1937—38 (hs i ATA), med specialkarta över gravfältet vid Kvarnbo.

Äldre avbildningar: Dybeck, teckning 1863 (ATA); C. M. Bolm, teckning 1877 (ATA); v. Friesen foto (UUB).

Runstenen står i Lillängen, tillhörande akademigården Kvarnbo, i skogskanten 300 m. SÖ om landsvägsbron över Läby vad, 50 m. S om ån, 35 m. V om den gärdesgård som går i gränsen till Bondkyrka sn. I den långa raden av resta bautastenar är runstenen den tredje i ordningen från Ö räknat. Ristningsytan vetter åt NNÖ. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Runstenen omtalas första gången i Dybecks reseberättelse 1863: »Å Quarnbo egor i en hage öster om Läby bro upptäcktes några fallne bautastenar och bland dem en äfven störtad runsten, hvilken icke till förene är omtalad. Inskriften tyckes mig höra till de flere i landet, 'hvilka ingen mening gifva'. Jag har ansett mig icke böra intaga afritningen (efter aftryck) af honom i Runurkunderna, utan lemnar den till Akademien.» I en förteckning över fornlämningar i Bondkyrka sn (ATA) skriver Dybeck: »I Qvarnbo äng, söder om och invid Läbyån, äro sex stora bautastenar, alle kullfallne eller störtade. Der finnas äfven några stenkretsar, men till stor del sunkne i marken. Nästan midt i Qvarnbo norra gärde är en mycket afgräfvnen ättehög, hvilken

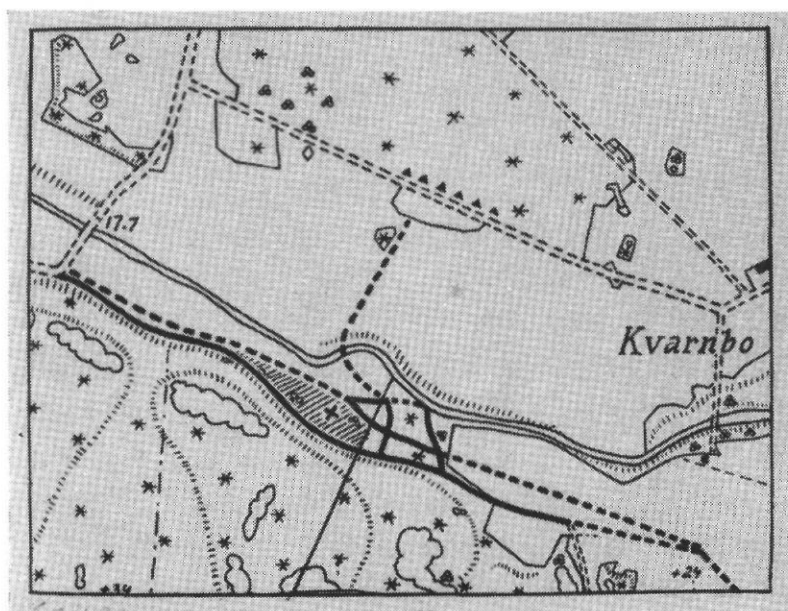

Fig. 421. Karta över fornminnesområdet vid Kvarnbo. Efter G. Ekholm i Fornvännen 1938, s. 93.

för 30 år sedan var fullkomligt bibehållen... Bland ofvannämnde bautastenar i Qvarnbo äng är en nyfallen runsten med svårtydig inskrift». Dybeck tog ett avtryck och lämnade en teckning av stenen till Vitterhetsakademiens arkiv. Han återkom några år senare (1876) till platsen, men ett stritt och ihållande regn hindrade honom från att mer än »hastigt nog afskrifva runorna». — Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »S om Läbyån, strax Ö om Läby vad, en [runsten], omgifven af några smärre klumpstenar.» — *UFT* h. 6 (1877): »En sten med runskrift, mycket svårläslig, finnes nära ö. om nedanstående Vasavård. Han är omgifven af smärre klumpstenar.» — v. Friesen (1908): Stenen »står starkt lutande bakåt på den s. k. Lillängen, en löfäng belägen ofvan åkern söder om Läbyån och öster om Läby vad. Denna ristning är genom vittring nästan utplånad. Intet ord är säkert läsbart. Ornamentiken tycks ge vid handen en åtskilligt senare tid [än övriga runstenar i Läby], inemot eller omkring 1100».

Fornminnesområdet vid Kvarnbo blev under åren 1933—37 föremål för en grundlig undersökning under ledning av professor G. Ekholm. Runstenen blev därvid också rest, liksom de sammanlagt 27 bautastenarna utan inskrift. Runstenen förmodas av Ekholm stå i samband med en forntida väg med broanläggning över vattendraget, varav man funnit lämningar. Då inskriften hittills har trotsat försöken till läsning men i varje fall med säkerhet icke innehåller någon hänsyftning på bron, kan man draga den »slutsatsen, att bron är antingen äldre eller yngre än runstenen. Den senare möjligheten måste anses vara helt utesluten vid ett endast flyktigt studium av förhållandena på platsen. Fornminnets hela karaktär förutsätter, att stenarna skola ses av

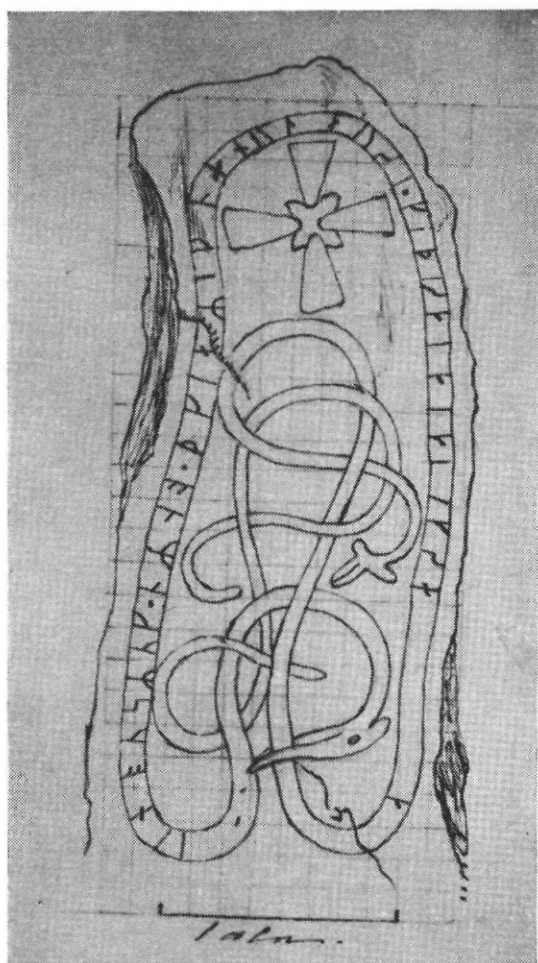

Fig. 422. U 902. Kvarnbo, Läby sn.
Efter teckning av Dybeck.

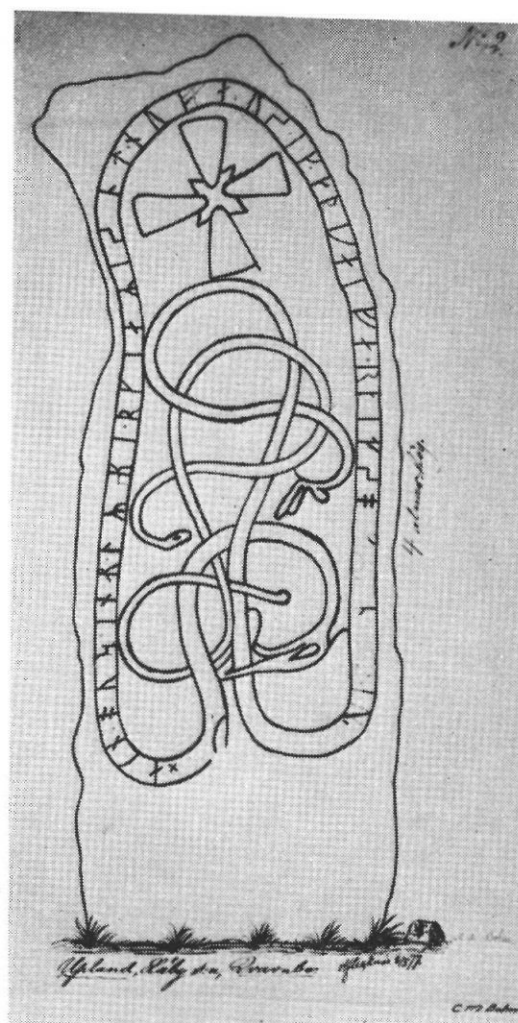

Fig. 423. U 902. Kvarnbo, Läby sn.
Efter teckning av C. M. Bolm.

resenärer, som från norr övergå vattendraget på denna punkt. Utan närvaron av en bro mitt för blir uppställningen av runstenen och bautastenarna meningslös. Bron måste sålunda ha funnits till, när de nämnda stenarna restes.»

Granit med rödgrå färgskiftning. Stenens höjd 3,45 m., över nuvarande markytan 2,40 m., bredd (tvärs över ormhuvudet) 0,85 m. Ytan, som förefaller vara en naturlig klyfta, är någorlunda plan men mycket skrovlig. Ristningen är ganska grund, delvis så otydlig, att linjerna ej kunna fastställas. Vissa detaljer i ornamentiken förefalla aldrig ha blivit utförda: huvudet och framfoten i runslingan, slutet av den mindre, smala ormslingan. Ristningen är märkbart vittrad och har inga spår av färsk huggning. Att den har blivit utförd i gammal tid, är därför säkert. Vissa drag tyda dock på att den är en imitation utförd av en icke runkunnig ristare. Ornamentiken är valhant, både i fråga om komposition och utförande. Linjerna äro osäkert dragna. Runslingan är påfallande smal, endast 5—5 1/2 cm. Runorna äro delvis rätt tydliga, delvis kunna endast raka staplar säkert spåras, utan tydliga bistavar. Runorna ha snarast en rent dekorativ uppgift. Det är knappast troligt, att inskriften, eller någon del av den, har språklig mening.

Inskrift:

ipnousi -- ur -- okiarisi ----- si . ---- f - piikso

Till läsningen: Första runan är sannolikt **i**, möjligen **a**. Där framför finnas osäkra spår av huggning. Bst:s övre del i 2 **p** är tydlig. 3 **n** är tydlig. Likaså 4—6 **ous**. R. 7 kan knappast vara annat än **i**; ingen bst kan spåras. R. 8 möjligen **n**. R. 9 förefaller snarast vara **h**. Därefter möjligen ett sk **x**. R. 10 är snarast **u**, men bst:s nedre del är oklar eller bortvittrad. 11 **r** är tydlig. R. 12 möjligen **b k**. 13 **i**. Därefter möjligen ett sk. 14 **o**, knappast **p**. 15 **k**, men ej fullt

säkert. 16 i är djupt hugget och tydligt; ingen bst har funnits. 17 a är säkert. Likaså 18—20 ris. 20 s är ett egendomligt, ornamentalt format s þ, liksom 28 och 40 s. 21 i; ingen bst kan spåras. R. 22: endast nedre delen av en stav. R. 23 är helt oklar. R. 24: hst är tydlig; möjligen r (eller u). R. 25: hst är tydlig, bst oviss. R. 26 är oklar (möjligen a). R. 27: hst är tydlig; en fördjupning t. h. därom liknande bst i u är snarast naturlig. 28 s tydligt; likaså 29 i. Därefter sannolikt ett sk . R. 30 helt oviss (k?). R. 31: hs tämligen tydlig. R. 32: hst tydlig; från dess nedre ända utgår en bst, liknande bst i f; den övre är ej tydlig. Mellan r. 31 och r. 32 har möjligen funnits ännu en runa, likaså mellan r. 32 och r. 33. 33 k? 34 f är tämligen säker. R. 35: hst är tydlig; möjligen a. 36 þ med bst i vinkel þ. 37 i. 38—41 ikso är tämligen tydligt. Därefter finnas inga spår av runor.

Dybeck 1863¹:

iinousruk · nrno · kiariknanulausi · kipiaiaiaiksa
5 10 15 20 25 30 35 40

C. M. Bolm 1877:

× ain · ous · inar · lrbi · pkia risnt · nu - ausi · kal - aifa · r - ikso ...
5 10 15 20 25 30 35 40

v. Friesen 1898:

... n · ousinr · trbi · pkia risn - · nu - orsi · k - ofa - faifikso
5 10 15 20 25 30 35 40

Följande runor betecknas av v. Friesen som säkra: 4—6, 8, 11, 14—21, 27—29, 34, 38—41, som tämligen säkra: 12, 23, 24, 32 o, 34 a.

903. Västerby, Läby sn.

Pl. 173.

Litteratur: B 447, L 116, D 1:160. J. Bureus, Fa 6 s. 67 n:r 103 (Bureus' egen uppteckning), s. 151 n:r 263 (likaså), s. 223 n:r 281 (Rhezeliuss), Fa 10:2 n:r 47 d, Fa 5 n:r 257, Fa 1 s. 59; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 337; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 46, 359; R. Dybeck, Runa (fol.) 2 (1876), s. 36; UFT h. 6 (1877), s. 9; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 38; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); Fornminnesinventering i Läby sn 1937—38 (hs i ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (Fa 10:2), kopparstick (Ff 6 n:r 104); J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 447); Dybeck a. a.; v. Friesen foto (ATA, UUB).

Runstenen står i norra kanten av landsvägen Uppsala—Läby—Vänge, 40 m. Ö om vägskälet, där vägen genom Nästen till Ramsta och Örsundsbro tager av från landsvägen, och o. 500 m. V om Läby kyrka. Ristningsytan vetter åt S. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Runstenen var känd redan av Bureus. Han har två gånger granskat inskriften, andra gången den 19 juli 1641. Han anger platsen: »Vid Lådeby Vesterby» (Fa 6), »Västan för Vester Lådeby byen» (Fa 10:2), »Läduby Västrby vid byen» (Fa 5). Rhezelius: »Widh Ladyby i gårdet» (Fa 6). — Ransakningarna (1672): »Wästerby på giärdet weed byyn 1 steen påskrifwen.» Peringskiöld: »Westerby Runstenen vid Byen» (B 447: »Västerby», L 116: »Westerby»). — O. Celsius har granskat inskriften den 6 och 8 okt. 1726. — Dybeck: »Stenen står invid landsvägen, som löper utmed och norr om byn.»

¹ För att underlätta jämförelsen ha runorna i de tre äldre läsningarna blivit numrerade efter vår egen (s. 623).